

ALEKSA ŠANTIĆ

PESME

I tom

Ova publikacija u celini ili u delovima ne sme se umnožavati, preštampavati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvom distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama Zakona o autorskim pravima.

Prolog

PRETPRAZNIČKO VEĆE

Stevan Raičković

Već skoro pola veka, žive u nama svoj drugi, kao čarobnim štapićem izmenjen i omađijan život dve varoši, nevelike i dalje po broju žitelja, skućene u prostranstvu i neodmakle u visinu. Traju skrajnuto i pomalo usnulo u svojim predelima, a nezaboravno u našem pamćenju i živo u ovom jeziku i slovu njegove knjige. Više i trajnije od svake građevine, njih su u horizontu našeg duhovnog života uzvisila dva pesnika.

Dva pesnička imena postala su jedini i nezamenjivi sinonim za dva geografska naziva: Vranje ili Bora Stanković, Alekса Šantić ili Mostar.

Skromno Vranje – živi u monumentalnom Borinom spisu, a ceo nenadmašni Mostar podseća na skromnog Aleksu. Jedan pesnik se rodio u Vranju i odlutao iz zavičaja, kao svi; Alekса Šantić se rodio u Mostaru i umro u njemu, kao niko.

Što dalje od zavičaja, kaže Sen-Džon Pers.

Aleksin savremenik i prijatelj, Dučić, odlepio se od hercegovačkog krša i svoj duh primakao točilu, što ga je obrtalna ona ista svetska Muza čiji je plen i ljubavnik bio i Tin Ujević.

Oči Alekse Šantića kao da je odnela Neretva, a srce do kraja istrošio vodenični kamen na Buni.

Poći u avanturu, to je, svakako hrabrost, ali je i ostati, često, mučeništvo. Na terazijama koje bi uspele da reaguju na unutarnju ljudsku težinu ne zna se baš na koju bi to stranu skrenuo onaj jezičak koji pokazuje meru tereta i cenu kojom se ona plaća.

U neprekidnoj ljudskoj igri sa svim i svačim, u kojoj ni prošlost, s pravom, nije poštedena, poneko ime koje se dugo činilo blistavim i neugaslim – potamni kao zauvek, poneko izroni iz mraka

godina kao Severnjača u nebu. Količina svetlosti koja se stekla u Aleksi Šantiću i neizbežna senovitost koja meko pada sa njegove poetske figure, kao da ne podležu nikakvom dodavanju, nikakvom oduzimanju. Svaki preterani blesak koji bi bio bačen na njegov lik – delovao bi tuđe i izlišno, a svaka mutnija sena – sklizla bi za tren niz njegov glatki i definitivni sklad.

Pokušajmo sada nešto slično onome što je Isidora Sekulić uspeila da nam nametne, kada nas je upozoravala da izgovorimo ime jednog drugog pesnika, Milana Rakića. Pročitajmo naglas ime našeg pesnika: Aleksa Šantić.

Taj tečni i umekšani spreg slova (koji je reka vremena još više zbila i uglačala poput belutka), kao da u našem jeziku ima svoju posebnu kadencu, neku naročitu boju, svoj ton i jačinu, liniju koja se ne može ponoviti, koja je svoj izvor i uvir, unikat – koji pripada svima. Jedno ime iza kojeg prepoznajemo samo jedan stav, kao što iza jednog šuma prepoznajemo kišu koju i ne vidimo, a iza drugog, samo liče u vetru.

Fotografije i njegovi savremenici pričaju da je bio čovjek neobične lepote. Mi koji ga nismo videli i oni koji tek dolaze, a neće čuti ni živu reč svedoka njegova vremena, koju smo mi čuli, osetiće dah ove lepote u poeziji koju je za sobom ostavio.

Sve nam se više čini da Šantić nije sâm potražio azil u lepoti poezije. Pre bi se moglo reći da je sama poezija našla svoj azil u lepoti ovog čovjeka.

Bio je srpski pesnik, a muslimani su ga, kažu, osećali da je njihov. Kada je umirao, mora da se ceo Mostar vajkao: Kuda će sad Aleksa? U raj ili dženet? Mostar se preko poezije i života Alekse Šantića izvio na jedan tako zagonetan način da nam se iz daljine pričinjava kao blizu i naš a kada smo u njemu – svečan i uzvišen.

Kada se iz svojih daljina približavamo Mostaru, pa ako se taj naš nailazak poklopi i sa sumrakom, pri prvoj, a neizbežnoj pomisli na Aleksu Šantića, prepustimo se malo i poeziji. Osetićemo se kao da ne ulazimo u grad, nego u pretprazničko veče.

Stevan Raičković: PRETPRAZNIČKO VEĆE, *Zora* – svečani broj, Mostar 1968/69

Ako hoćeš...

Ako hoćeš da o zori
Pjevam tebi pjesme moje:
Oj, ne bježi sa prozora,
Da ja gledam lice tvoje!

Ako hoćeš da ti pjevam
O sunčanom topлом sjaju:
Oj, pogledni okom na me,
Divotanče, mili raju!

Ako hoćeš da ti pjevam
Onu tihu noćcu milu:
Razvij tvoju gustu kosu –
Mirisavu meku svilu!

Ako hoćeš da ti pjevam
Miris divnog pramaljeća:
Oj, razgrni njedra bijela –
Da udišem miris cv'jeća!

Il' ako ćeš pjesmu moju
O izvoru slasti bujne:
Hodi, hodi na grudi mi,
Da ti ljubim usne rujne...!

Ako hoćeš pjesme moje...

Ako hoćeš pjesme moje
Da su radost srca moga,
Ne sretaj me hladnim gledom,
Ni oblačkom s čela tvoga.

Budi uvijek ruža mila,
Što je puna slatke sreće,
Što miriše kad je vjetrić
Na razgovor tajni kreće.

Ja sam kao tica ona
Što s proljećem srce greje,
Al' kad hladnu zimu sretne,
Izgubi se, nestane je...

Ako moje pjesme...

Ako moje pjesme spomenom te more,
Pa bez sanka bdiješ sve do same zore,
Ugušiću poj,
Čedo duše svoje što grli bez mira
Sjajni prizrak tvoj,
Zvuk što u tvom srcu tihu pokoj dira,
Probuditi neće nikad moja lira.

Iskidaću žice... Kô dan kad se gasi,
Nek pod nebom umru pošljednji uzdasi
I pošljednji poj...
No suze će moje biti moji glasi
I uzdisaj moj;
I kad umre, pjesma umrla mi nije,
Jer besmrtnost njena u suzi se krije...

Akšam

„Alah il alah!“, hori se s munara
S vrha Carine pa do na kraj Luke.
Akšam. I hrpa znojnih izmećara
Ispušta krasnu iz žuljave ruke.

Hitno iz niskih odlaze dućana
I pravoverni na česmi mošeja
Uzimlju avdes. Nad njima, sa grana
Sevlja, guču kumre. I dok s leja

I sofa miris alkatmera veje
I obasipa pendžere i streje,
I svud se „Alah“ razleže, i čista

Neretva šumi kao bajka stara:
Mlad mesec, eno, svrh Orlačkih Para
Kô prelomljeni zlatni obruč blista.

Ali-begov sevdah

Pusto li je meni usred dvora moga!
Sâm jadujem 'vako s derta golemoga;
Niti ljubim pjesmu, ni lako čemane,
Niti sebi zovem vesele jarane,
Niti gorom jezdim, ni za hrte marim,
Nit' jelene gađam džeferdarom starim;
Sâm samujem 'vako bez mira i stanka,
Sâm provodim dane i noći bez sanka.

Po baštama mojim popanula trava;
Tu mi nema đula, ni zumbula plava,
Ni šeboja gustog – kada sabah svane,
Da mi sabah-dušom mirisati stane.
Sve uvehlo, samo još sevljija stara,
Kada vjetar duhne, s vjetrom razgovara,
I tuguje bumbul sa zelenih trska
I hladni šedrvan hladnom vodom prska.

Evo, došô vakat bijelog behara,
Sve mirišu redom mahale Mostara;
Pod đerđefom moga komšije Šerifa
Razvila se ruža kao al kadifa,
A moj jaran prostrô šarenu serdžadu,
Pa mi sjedi tako do ruže u hladu,
I zove me da mu na razgovor dođem –
Ali ja ne mogu da se derta prođem.

A kako ču derte da sa srca skinem
Kad sam dženet viđô pa za njime ginem?!
Onomadne kad sam projahô na vranu
Niz mahalu staru prema Šedrvanu,
Na pendžeru vidjeh kitu od behara –
Mezimicu Zejnu starog teftedara;
Na njojzi je tanka đuvezlija svila,
Pa je Zejna ljepša od dženeta bila.

Ja sam prošo mnoge zemlje i atare,
Obigrô sam butum sve carske kotare,
Gledao sam ruže Stambola i Šama,
Al' ja nigrđe Zejni ne vidjeh akrama,
Niti vidjeh 'nake trepavice guste,
Niti oči one, niti kose puste,
Niti ono lice, što kô sabah zori,
Što mi derte daje, što mi srce mori.

O, pa čuj me, Zejno, tako ti tvog nama,
Ti ne traži za se drugoga akrama,
Nego meni dođi, s babom se halali,
Pa mi ove derte u srcu razgali!
Kroz odaje moje, što sad puste stoje,
Nek miriše, Zejno, amber duše tvoje!
Dođi! Rumen-đuli dušek će ti biti,
A robinje moje rosom će te miti.

Dođi da ti ljubim grlo i merdžane,
Da ti kahvu nudim u zlatne fildžane,
Da ti ruho srežem od suhogra zlata,
I da rušpe nižem oko tvoga vrata!
Dođi, da uz tvoja behar-njedra stojim
I da dženet gledam u očima tvojim!
Dođi, ako imaš duše i amana,
Jer bez tebe ne znam učit' ni jezana.

Dođi, dođi, Zejno, pa me razgovori,
S tobom će mi, Zejno, propjevati dvori,
S tobom će mi, Zejno, ovaj verem proći,
S tobom će mi, Zejno, sabah-zora doći;
I sve bašte moje, kad se Zejna javi,
Mirisaće opet od zumbula plavi'
I rumenih đula kao al kadifa,
Baš kao u moga komšije Šerifa!

Ali zaman zborim što je srcu drago;
Za drugog je moje isprošeno blago:
Sjutra će mi Zejna iz Mostara poći,

Sjutra će joj svati iz Travnika doći;
Drugi će joj ljubit' trepavice guste,
Drugi će joj mrsit' one kose puste,
S drugijem će Zejna boraviti sanka,
A ja tužit' 'vako do suđenog danka.

Anahoreta

Sve više i više, ti kuda si htela
Pođoh žarom slepim,
I timora mojih planuše sva vrela
U dugama lepim.

Sve školjke s dna duše gde su mora bila
Plime, bure cele,
Sve brodove, žale s palmama kô svila,
Sav koral i bele

Albatrose tebi prinesoh na skute...
I klicah i poja',
Sledujući trajno samo tvoje pute
Kao senka tvoja.

No ti skrenu strmu... sve dublje u ždrela
U kaljugu bare,
Iz koje se kao paučina pela
Riđa struka pare.

Vran graknu... Sad vetar ne leprša na me
Plamen zlatni tvoje
Kose plave... Ti si iščezla, a same
Ovde hridi stoje.

Neke zgrčile se, kao rob do roba
Pun bola i tremе;
Neke, kô buđavi kosturi iz groba,
Svrh ponora streme.

A tamo gde staza kô zmija se krade,
Gde crv panje šara,
Uz ruine čute memljive arkade
I grobišta stara...

Vrhu sarkofaga, spomenika sedi'
Okrnjele pole,
Kô zgodeni zrnom ubojnici bledi
Posrnuli dole.

Pusto... Samo, gde se uza čempres gnio
Loza žuta vije,
Jošte trošna česma romori i ti'o
Voda mramor mijе.

Lutam dalje... Gledam... Evo mora, žala!
Gle, uz koplja trska,
Skrhano korablje mutna pena vala
Po pržini prska.

S prelomljenim jedrom još, na hladnoj ploči
Počađale vode,
Jedva dve-tri lađe vide moje oči
Gde put zadnji brode.

Svrh njih u pređama maglina odela,
Gdeno potke crne
Sve to više rastu, kô tifona strela
Vrana jato srne...

I suton... No zvezda ne trepte dragulji,
Ne sja nebo lepo,
Samo što iz magle u me mesec bulji
Kao oko slepo...

I godine teku... A ja jošte, eto,
Iz karika ovih
Izlaza ne nađoh, put u novo leto,
U sjaj vrha novih.

No čamim i gledam, kao stena žala
Kraj kopalja trska,
Gde skrhane lađe mutna pena vala
Po pržini prska...

Andeo ljubavi

Šta zvoni tako milo tihom ponoći tajnom,
Kao da rajsко čedo s usana pjesmu kreće?
Ili slavujak mali sanjivo njiha cv'jeće
S pjesmom uzdisajnom?

S talasa biserne r'jeke, na lahorovom krilu,
Šalju l' sirene bajne pozdrave čarnoj noći?
Il' zvukom frule sjetne pastirče u samoći
Draganu zove milu?

Bude li zvjezdice sjajne u plavetnom svemiru
Vječnosti neumrloj zanosne himne svoje?
Slaveći čednost twoju, to andđô ljubavi poje,
I svetu grli liru.

Andeoska slika

Jedanput Gospod reče
U krugu andēla svoji:
„Hajd’ ko će od vas, djeco, da djelom svojim steče
I primi prvo mjesto, što do mog trona stoji!
Djeco, rašir’te krila, siđite zemnom sv’jetu,
Gdje ljudski narod živi i slavu poje po svetu;
Tu neka svaki od vas, po želji i svojoj volji,
Nacrta sliku jednu. Ko bude majstor bolji
I pokaže mi radom umjetnost i svoje znanje,
Taj prima moju hvalu, odliku i priznanje.“
Tad rajska kliknuše čeda, razviše laka krila
I spustiše se zemlji na cvjetna mjesta mila.
I otpoče se djelo. Jedan je crtao cv’jeće
I jato leptira šarnih, kako ružicu grle,
B’jelo runato stado, kako se poljem kreće,
I bistre potoke male, što plavoj r’jeci hrle.
Drugi je andēlak slikô zoricu, kad se budi,
Kad u purpuru milom gore joj čedne grudi.
Jedan je vještom rukom snimao morske vale,
Sa tankim jedrima b’jelim ribarske lađe male
I mirne obale, što ih pokriva cv’jeće svježe,
Gdje l’jepa ribarka mlada tanane plete mreže.
I svaki Andēlak bješe predao svome djelu
Osjećaj, srce, misli i svoju dušu c’jelu.
I rad je svršen bio: andēli su se digli
I s punom, slatkom nadom pred dobrog Boga stigli.
Uzvišen, blag i miran, svetim i mudrim gledom,
Andēlske slike l’jepo Gospod je motrio redom
I divio im se mnogo. A u tom času stiže
Jedan andēlak mali, što iza braće svoje
Na zemnom izosta krugu, pa stupi Bogu bliže
I predoči mu djelo, u kojem čari stoje.
Njegova slika bješe plamen, što srce pali:
L’jepo djevojče mlado, rujnih usana mali’;

Nad njome cvjetna lipa lisnato granje širi,
A sv'jetlo sunašce žarko kroz zelen-lišće viri
I milo lice njeno, na kom se sanak svio,
Zlaćanim zrakom svojim cjeliva blago i ti'o;
Po bujnim grudima njenim gusta joj kosa pala,
A kao jagode rujne, sm'ješe se usta mala
I gore, silno gore, kô da bi na mah htele
Ispiti pehar slatki mile ljubavi vrele.
Kada je Vječni Otac sagledô djelo draga.
Osmjehom ljubavi svete sinu mu lice blago.
I milujući kosu nježnome anđelu malom,
Pred c'jelim nebeskim rodom božanskom ocu ga hvalim
I sv'jetlim raskošnim v'jencem, kog rajska cv'jeće krasa,
Okruni svojom rukom njegove zlatne vlasi.
A bezbroj anđela malih razviše laka krila
I uvis podigoše vesela brata mila,
I zlatne dirnuše lire i kroz nebesa c'jela
Zabruja slatka pjesma u slavu remek-djela!

Apoteoza Zmaj-Jovanu Jovanoviću¹

Lica:

Grgur, stari učitelj
Smiljka, učenica
Učenici: Vrleta, Momčilo, Genije
Narod, s decom, iz gradova i sela.

Jedna stara dubrava. Na sredini bine grobna humka okružena grmljem. Svetlo proletnje jutro.

Grgur (sâm):

Gde je oni što je naša duša bio
Šalio se, pevô, s nama suze lio?
Ovde, blizu starih čempresa i iva,
On sad mirno svoje lepe snove sniva...
O, besmrtni starče: Tebi venci! Cveće!
Tvoja draga humka sama biti neće –
Mnoga harna srca u spokojnoj noći
Posetiće tebe kao svete moći...
Gle, bezbrojne duše, kô gora behara
Mile, sjajne, lepe, sa Soče, Vardara,
S Neretve i Drine, Zete i Jadranu,
Skupljaju se grobu svoga velikana!

Muzika počne jednu tužnu pogrebnu koračicu. Narod pobozno stupa na binu, a deca, noseći cvetne girlande i pune korpice ruža, ljubica i krinova, formiraju jedan veliki polukrug oko grobne humke. Pred decom su Smiljka, Vrleta i Momčilo. Smiljka drži jedno malo stablo s korenom, Vrleta jedan ašov, a Momčilo motiku.

Hor:

Ti, u naše rodne leje
Što posadi mnogi cvet,

¹ Za ovu apoteozu osnovnu misao uzeo sam iz jedne nemačke pesme od A. Malmana. (Prim. aut.)

Svrh timora u trofeje
Svoj orlovski diže let:
Malo ovo
Stablo novo
Mi nosimo, sveta seni,
Uz proletni šum i poj
Da ga smerno, zagrljeni,
Posadimo na grob tvoj.
Tu, s oltara večne zore
Gde božanski trepti zrak,
Nek mu grane
U sve dane,
Toplih srca, duša sjajni'
Tiho šumi psalam tajni,
I u zlatu sunca gore,
Kô ljubavi naše znak!

Smiljka, Vrleta i Momčilo stupe na grob. Vrleta i Momčilo kopa-
ju zemlju i sa Smiljkom sade stablo.

Smiljka:
Nek upije koren ceo
U tvoj pepô svet!
U tome se stablu spleo
Naših duša cvet –
S njim nek jednom na tvom grobu
Kô naš uzdisaj,
Tiho šumi poznom dobu:
Ovde spava Zmaj.

Stablo je posađeno. Sva deca kleknu oko groba i po grmelju ve-
šaju cvetne girlande.

Hor dece:
Oče, sve si dao nama:
Lepi nauk, žića moć –
Pesme pune dragog kama,
Što se svetle dan i noć!

One su nam jutra bela
I radosti naše lug!
Na bregove carskih dela
Putovođe i naš drug!
Spavaj mirno! Spavaj ti'o!
U grobu, od svih nas
Primi danas, oče mio,
Zahvalnosti tople glas!

Hor naroda:

S verom, tamo gde je tuga,
Tvoju pesmu posla Bog!
Zahvalnosti naše duga
Nek sja u noć groba tvog!

Smiljka:

Amo cveća! Nek pokrije
Svetu humku, kivot taj!
S neba na nas on sad lije
Blagoslova mir i sjaj!

Vrleta:

Uznosimo carske oaze mu duše,
Što u naša srca cvetove prosuše!

Momčilo:

Ko će zvezde izbrojati
Na visini toj!
Ko li svetle duše znati
Svih dragulja broj!

Hor naroda:

Njegova će duša biti
Naš polet i snaga!
Sveto ćemo vrelo piti
Iz njenog krčaga...

Jedan Hrvat:

Ti si slamô gvožđe tamničkijeh vrata
Videlo za slepe Reč je tvoja bila...!

Jedan Slovenac:

Slogu Slovenaca, Srba i Hrvata,
Tvoje večne pesme nosila su krila...!

Hor:

Srbin, Hrvat i Slovenac,
Zahvalni ti pletu venac!
S kandilima duše svoje,
Jer nih
Svije,
Spaja,
Grije,
Tvoje zlatne pesme glas.
Slava bardu sviju nas!

Jedno nepoznato momče iskrsne iz Dubrave.

Momče:

Ko vas ovde skupi, o vi dobri ljudi,
Na to mračno mesto puno jeze, studi?
Šta će ovo cveće? Šta će venci ovi?
Nosite li dare na grob jedan novi,
Gde se vaša suza oproštajna lije?
Čija je to humka? Koga ona krije?

Svi:

Ko si ti što ne znaš, o mladiću strani,
Koje svetlo lice ova humka hrani?!
Stupi bliže! Ovde gore luči raja –
Ovo je grob svetli velikoga Zmaja!
On preminu sjajan, kô dan jedan letni,
I ostavi nama puno bašta cvetni’,
Gde slavuji poje i sa sviju strana
Kô kandila visi plod zlatni sa grana...
On je nama mnogo blagodeti dao...!
Ko si ti, o momče, kad ga nisi znao?

Momče:

Pustite da mogu na grob sveti stati,
Pa čete mi ime i zavičaj znati.

Stupi na grob i čudesno preobrazi se u Genija krilatoga sa zubljom u ruci.

Svi:

Gle, šta čini momče! Sad je andô pravi!
S krilima u drugom obliku se javi!

Genije:

Ja dolazim amo iz lepoga kraja,
Gde se njiše cveće pokoja i raja,
Gde srce, što ovde svet poznavô nije,
Radosti i sreće blago vrelo piye,
Gde lišen svih spona i čemernih kupa,
Smoren čovek svome zavičaju stupa...
Ja tu često sletim, nevidno i tajno,
Svako srce lepo da nagradim sjajno...
Ja znam koga ova hladna humka grli,
Koga slave ovde ovi ljudi vrli.
Kad mu zanos dade serafimska krila,
Moja zublja s njime na putu je bila!
U zrcalu duše njegove je blistô
Jedan svet što beše lep kô sunce čisto...!
I u svetoj zbilji i u vedroj šali,
Rasipô je pesme sjajne kô kristali...
On, prijatelj dece, celih svojih leta,
Kô i deca čuvstva imao je sveta...
S njim se združi sve što ne zna smrti slepe:
Čoveštvo i andô nevinosti lepe!
(gleda pred se u grob)
Gde su tvoji dani i života leje,
Istina i srca dobrota se smeje...
Ali zlatno doba minu... Samo jošte
Živi u lepoti dečje milošte...
Pokoljenja prođu i nova se rode,
Sve što vreme daje sa vremenom ode...
No što je nebesno tome nema kraja,
To je sjaj i večnost bogova i raja!
Njegov duh i pesme trajno će da krepe
Sva srca i duše otadžbine lepe.
Kako će mu slava u potomstvu teći,

Pogledajte! Ova slika će vam reći!

U pozadini tanka zavesa odleprša gore. Ukaže se raskošno dekorisan visoki slavoluk pod čijim svodom stoji veliko poprsje Zmajev. Gore na čelu slavoluka trepte briljantna slova: Zmaj-Jovanu Jovanoviću

– Zahvalni narod.

Nevidljivi hor:

Slava tebi! Slava!

Glase harfe,
Zvuke struna,
Tople hvale
Topli poj,
Vetri dana

Sa svih strana,
S cvetovima
Lovor-kruna
Prosipaće
Na grob tvoj!
Slava tebi! Slava!

Hor naroda:

Slava tebi! Slava!
Ti se rađaš svake zore,
S tvoga visa gledaš nas!
I sa lepe Fruške gore
Tvoj proročki zvoni glas!

Svetlom ocu carskih dela
Ne gase se jutra bela!
On je zublja! On je sjaj!
On je večnost! On je Zmaj!

Slava tebi! Slava!

(Zavesa)

Avali

Sklopim oči, pa kroz mlade snove
Gledam tebe, leglo sokolova,
Pa mi misli po prošlosti plove
Kad se čula zveka od okova:

Gledam majke kako s čedom bježe
Da se skriju u gudure tvoje,
Gledam braću kako mrtvi leže
A glave im na koljima stoje...

U plamenu što milosti nema,
Sela gore i kućice skromne,
Srpska seja vapaj bogu sprema,
Rukom stiska svoje grudi lomne.

Grakče vrana kroz turbne strane
Veseli se krvavome piru.
Hram se ruši a vjera se guši,
Sveta krv se ledi u putiru.

No za vazda nije muka bila,
Genij Srpstva s ljutim bićem stiže,
S tebe, goro, b'jela kliknu vila –
Složno bratstvo put vraga se diže.

Gora jeknu daleko odjeknu,
Sunce sinu a mjesec pomrača,
Zrak slobode po Srbiji ode
Sa oštice Srbinovog mača.

Okov pade odahnuše t'jela
A Srbiju, oj Avalo plava,
Uvis diže sjaju danka b'jela
Sveta krvca onih muških lava.

I sada se nad Srbijom sjaji
Dan slobode, kog očevi daše,
Al' ja strepim, oko suzu taji
Kad zavirim u podjele naše...

Na sve strane roje se partaje
A šljepost ih po bespuću vodi,
Taka sloga slabu nadu daje,
S takom krmom slabo brod nam brodi.

U tom djelu mi šljedimo tragom
Na kome se zaman sreća traži –
Trudi onda tek urode s blagom
Kad sve snage jedna misô snaži.

Ali đe je, đe je misô taka,
Naše snage da u jednu spoji?
Kad bez misli partija je svaka
Jer partija u partiji stoji.

Oj, Avalo, tako ti visova,
I izvora i mirisnog cv'jeta,
I tako ti vilinijeh snova
I sokola, što vrh tebe leta:

Oj zakuni moju braću dragu,
Zakuni ih mukom prađedova,
Da razdorom ne podižu vragu
Stan pakleni sred svoji' domova...

Neka sine ona misô čista
S kojom mržnja i šljepilo pada,
Pa neka se nad Srbijom blista
Sveto sunce ljubavi i sklada.

Samo tako sreća bi nam bila
A sa tebe, oj Avalo plava,
Pjevala bi Dušanova vila:
„Samo sloga Srbina spasava!“

Badnje veče

Večeri sveta, hoću li te i ja
Slaviti pjesmom radosti i sreće?
U mome oku, evo, suza sija,
I moje rane postaju sve veće.

Tvoj zlatni pohod i ubogu godi,
I vidi Boga u časima ovim;
Nada mnom samo mrak studeni brodi,
I dušu bije nemirima novim.

U pustoj sobi sam, kô sjenka bona,
U sebi slušam zvuk pogrebnih zvona
I stiskam srcejadno i kukavno.

Večeri sveta, dođi! Tiho, tiše!
Jer ovdje niko ne čeka te više –
Svi moji mili zaspali su davno.

Bajka

Ležô sam na žalu. Još u modrom visu
Imalo je nebo jednu zvijezdu zlatnu,
I nad lukom druge vidjele se nisu.

Po rastrtu moru, kô po meku platnu,
Padali su prvi galebovi. Neđe
Molitva je rana u zvonu i klatnu

Jecala. Sve grane, putanje i međe
Pjevale su pjesmu. Mirisô je zdravi
Vrijesak, i hridi sve sive i smeđe.

Ja sam gledô: tiho, kô san jedan plavi,
Nasmijana, topla, i kô ljiljan mio,
Okupana rosom, ona mi se javi,

I stupi mi. Jedan leptir, što je bio
Pun zlatnoga praška nad njom razvi krila,
Dok je srebrn veo titrajući krio

Purpur njenog t'jela. Iz kosa kô svila,
Iz njedara njenih, sa lica i čela
Padale su ruže, i svaka je bila

Kao krv crvena. I dok se svrh sela
Plava, tanka para u pramenju kupi,
Ona mi se prignu pa, sjajna i vrela,

Poljubi me. I njen poljubac se upi
U san moj, od zlatnih niti što se pleo.
Zatim nasmijana mekom rukom skupi

I podiže s trave svoj prozirni veo,
I pođe. Gdje srebrn talas o žal bije

Jedan krupan labud čekô je i bdjeo;

Lako, kô dah tihi što iz palma vije,
Na ustremljena mu ona sjede krila,
I s njom labud krenu što je mogô prije...

Planu more, posta kô crvena svila.
Pogorješe jedra, sve zasja! I lukom
Plovio je labud, a zora je bila

Obgrlila vrat mu ružičastom rukom.

Balada

„Kaži mi, dete, što si se pokrio
Zemljom i travom? Zar ti hladno nije?“
„Ne, mati. Ovde tako toplo mi je
Kô da uz naše ognjište bih bio.“

„Preni se. Pođi svojoj rodnoj luci –
Kuća te čeka, moja slavo živa.“
„Ne mogu. Tu se tako slatko sniva
Kô da na tvojoj zaspao sam ruci.“

„Vaj, rano li te san studeni srete!
Kada ćeš iz te postelje olovne
Ustati, sine?“ „U moravske čete
Kada me, majko, nova truba zovne.“

„Sunce se vraća. Evo tica, gnezda,
A tebe nema. Šta ču tvojoj djeci,
Šta ljubi reći?“ „Otišo je, reci,
Na nebo, za vas da nabere zvezda“...

Bard

Moje su pjesme rođene uz one
Udare teške maljeva i krasne,
Uz bilo srca što ih muke gone,
No čija vjera samo smrću gasne!

Moje su pjesme stražarke što stoje
Na rodnom kršu orlovske gnijezda
Vrsi, što streme usred noći svoje,
S borovima prepunim zvijezda...

Moje su pjesme ratnici što kroče
Naprijed vazda... Gleđe tvrde ploče
Na kojima se oštре srca tupa...

Moje su pjesme orlovi što gore
Lete i nose pozdrav bliske zore,
U zlatu krvi što iz groba stupa.

Beg Rašid-beg

Na čardaku starom beg Rašid-beg sio,
Puši. Polju gleda: gdje ono sve brže
Pust zelenko jedan odmiče i hrže –
I u srcu bega buknu plamen mio...

Sjeća se mladosti – baštne mirisave,
I đogata svoga, i uskih sokaka,
Gdje su cure lake iz svih mušebaka
Na nj bacale ruže i zumbule plave...

U snu gleda carske nizame i horde,
S mjesecem barjake zelene i gorde,
I borija turskih čuje jasne zvuke...

Sanja... No đaurska truba pisnu neđe.
On se prenu, trže, guste skupi veđe,
I obori glavu među suhe ruke.

Begler-beg

Rano jutro trepti sa dalekih strana.
Sâm Begler-beg sjedi pred kulom u hladu,
Tiho vjetar vije sa razraslih grana
Pa povija starcu dugu, meku bradu.

Pred njim puklo polje. Ispod tanke pare
Zrela žita šume umivena rosom,
I odmorni težak san sa oka tare
I u vrhu njiva zamahuje kosom.

Kô preplašen jelen u skrovište tavno,
Il' kô vjetar kada diže šušanj slabî,
Na domaku sela, niz prisoje ravno,
Pune, guste grive hitri konjic grabi.

Stari Begler puši. I dok dim se diže,
U novoj mu vatri sjaju oka oba:
Pod zorinim velom, sve bliže i bliže,
Njemu tiho stupa prošlo, davno doba.

I on vidi sebe za mladosti svoje,
Kad mu oko bješe i od munje brže:
Za pojasom ljute kuburlije stoje,
A pod njime snažno laki žerav rže.

Hitre iskre biju iz kraldrme stare,
Na prozore trče sve ruže Mostara;
Od groznice slatke lica im se žare,
Pa junaku mašu kitama behara.

A on, gord i silan kao ruka smrti,
Samo jezdi dalje uz carevu džadu;
Za njim jure brzi ogari i hrti –
I ravan mu niko ne bješe u gradu.

On je onda vladô sâm kako je htio,
I njegovoj volji ko je na put stao?!

Na čalmi mu zlatan polumjesec bio,
A u njemu zelen, krupan alem sjao.

Po poljima ovim širokim i travnim
Čadore su bili silnih turskih četa,
I zeleni barjak sa znamenjem slavnim
Vijao se gordo nizom dugih ljeta.

On sanja i gleda... Pod pokrovom zore
Vrh dalekih brda kao vatra rudi,
I begove oči tihom srećom gore,
I radosni uzdah ote se iz grudi.

Al' đaurska truba, čuj, sa grada pisnu!
Stari Begler prenu, i na kobne zvuke
On zajeca ljuto i od bola vrisnu,
Pa obori glavu među suhe ruke.

Staro drvo šumi. Negdje uvrh grana
Ogladnjeli kobac s pljenom se bori.
Meka, topla svila leti preko strana,
I kroz tanku paru zlatno jutro gori.

Begovima

Glas iz ponora

Ovamo, doli sa šiljteta! Doli
U puk i narod gdje pucaju rebra
Suha i mukom izmučena sebra,
Što s crnim hljebom samo smoči soli.

Ovamo! Čujte nevolje i boli
Onog što nikad sreće ružu ne bra,
Dok vi za oke svog zlata i srebra
Gradite londže... Doli! Doli! Doli!

Ako ste vjerni propisim' Kurana,
Sunca što blista sred noći i dana,
Ovamo, gdje se lomi snaga muška.

Nevoljnog brata, što rad suhe kore
Za draču hvata, stenje, vuče, ore,
Dok vas na šiljti mirno san ljuljuška.

Behar

Bumbul pjeva
Okolo Mostara,
Hodi, draga,
Evo nam behara!

Hodi meni,
Moje zumbul-cveće,
Tvoja majka
Karatim te neće!

Tvoja majka
Tebi ruho sprema,
Što ga ljepšeg
U Mostaru nema:

Sve od svile
Košulje otkane,
I dušeke
Đulsom pokapane!

Za đevere
I za kitu svata
Sve čevrme
Od srme i zlata.

Za jendije
I za mile kume
Urmašice
I slatke lokume!

I još hrpa
Gurabije same!
A najljepše
Ostavila za me:

Tvoja usta,
Sva od đula rana,
Tvoja njedra
Još nemilovana!

Tvoje grlo,
S kog je srce mrlo,
Da ga grizem
Noći u ponoći!

Bumbul pjeva
Okolo Mostara,
Hodi, draga,
Evo nam behara!

Beli zeka

Šta to nosi
u kecelji seka?
U kecelji
leži beli zeka.
Mile gleda,
pa bi i on hteo
Zagrliti
zeku kad bi smeо;
Al' se boji,
jer on nikad prije
Belog zeku
ni vidio nije.

Besmrtnom Ljubi Nenadoviću

I ti skrsti svoje ruke trudne,
Mirno pođe u nebesko krilo,
Gdje je uv'jek boravište bilo
Tvoje misli, tvoje duše budne.

Svjetlodjelče svršio si djelo,
Ono ti je sjaj nebeskog sv'jeta,
U kome će tvoja misô sveta
Snagom hraniš tvoje Srpstvo c'jelo.

Na tvom grobu vječno će da griju
Sv'jetli zraci životom i slavom,
Jer grobove, koji zv'jezde kriju
Ne pokriva zaborav sa travom;
Njima vile zlatne v'jence viju
I djela im dižu nebu plavom!